

УДК 327.5/.7:351.86]:061.1ЄС:(477)

НОВЕ ЖИТТЯ СПІЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

О. І. Пошедін,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою, Національна академія державного управління при Президентові України

У статті аналізуються останні документи Європейського Союзу, які стосуються Спільної політики безпеки та оборони. Розглядаються: Глобальна стратегія щодо зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу; План реалізації Глобальної стратегії у сфері безпеки і оборони; План дій у сфері європейської оборони. Визначаються такі пріоритети оборонного співробітництва в межах Європейського Союзу: удосконалення наукових досліджень; підвищення спільних оборонних можливостей та розвиток внутрішнього оборонного ринку; стимулювання інвестицій. Наголошується на важливості співробітництва ЄС і НАТО в таких сферах: протидія гібридним загрозам; оперативне співробітництво, в тому числі з морських питань; кібербезпека; обороноздатність; скоординовані навчання; наукові дослідження і оборонна промисловість; нарощування оборонного потенціалу і сприяння стійкості партнерів на Сході і Півдні. Акцентується увага на значній ролі важливості наукових досліджень, а також малих і середніх підприємств у розвитку оборонної промисловості України.

Ключові слова: Спільна політика безпеки та оборони, Європейський Союз, Глобальна стратегія щодо зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу, Україна.

О. I. Poshedin,

Ph.D in History, Associate Professor of the Globalization, European Integration and National Security Management Chair, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

NEW LIFE OF THE EUROPEAN UNION COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY: GUIDELINES FOR UKRAINE

Given article examines latest Union's documents related to the Common Security and Defence Policy. Reviews: Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy; Implementation Plan on Security and Defence; European Defence Action Plan. The following priorities of the defence cooperation within the European Union are defined: collaborative defence research; the joint development of defence capabilities; reinforcing the single market for defence; fostering investments in defence supply chains. It is stressed on the importance of cooperation between the EU and NATO in the following spheres: hybrid threats; operational cooperation, including maritime issues; cyber security; defence capabilities; industry and research; exercises; capacity building and foster the resilience of partners in the East and South. It is emphasized on the importance of the research studies, small and medium-sized enterprises for the Ukraine's defence industry development.

Key words: The Common Security and Defence Policy, European Union, a Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, Ukraine.

О. И. Пошедин,

кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры глобалистики, евроинтеграции и управления национальной безопасностью, Национальная академия государственного управления при Президенте Украины

НОВАЯ ЖИЗНЬ ОБЩЕЙ ПОЛИТИКИ БЕЗОПАСНОСТИ И ОБОРОНЫ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА: ОРИЕНТИРЫ ДЛЯ УКРАИНЫ

В статье анализируются последние документы Европейского Союза в области Общей политики безопасности и обороны. Рассматриваются: Глобальная стратегия по внешней политике и политике безопасности Европейского Союза; План реализации Глобальной стратегии в области безопасности и обороны; План действий в сфере европейской обороны. Определяются такие приоритеты военного сотрудничества в рамках Европейского Союза: совершенствование научных исследований; повышение общих оборонных возможностей и развитие внутреннего оборонного рынка; стимулирование инвестиций. Отмечается важность сотрудничества ЕС и НАТО в следующих сферах: противодействие гибридным угрозам; оперативное сотрудничество, в том числе и на море; кибербезопасность; обороноспособность; скоординированные учения; научные исследования и оборонная промышленность; наращивание оборонного потенциала и содействие устойчивости партнеров на Востоке и Юге. Акцентируется внимание на значительной роли научных исследований, а также малых и средних предприятий в развитии оборонной промышленности Украины.

Ключевые слова: Общая политика безопасности и обороны, Европейский Союз, Глобальная стратегия по внешней политике и политике безопасности Европейского Союза, Украина.

© Пошедін О. І., 2017

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Після невдалої спроби створення в 1954 р. Європейського оборонного співтовариства новий імпульс розвитку процесу європейської інтеграції у сфері безпеки та оборони було надано ухваленням Маастрихтського договору в 1992 р. Із набуттям чинності 1 грудня 2009 р. Лісабонського договору розпочався новий етап розвитку Спільної політики безпеки та оборони (СПБО) ЄС. Водночас варто зазначити, що можливості, які були закладені цим договором у сфері оборонного співробітництва між країнами-членами Європейського Союзу, використовувалися недостатньо.

Сірійський конфлікт, агресія Російської Федерації проти України актуалізували співробітництво між країнами ЄС саме в межах СПБО. І вже в Глобальній стратегії Європейського Союзу 2016 р. наголошується на тому, що завдання забезпечення миру і безпеки всередині і за межами своїх кордонів вимагає від ЄС відповідного рівня прагнень і стратегічної автономії [7].

Вивчення Глобальної стратегії ЄС видається важливим з погляду визначення перспектив співробітництва України з Європейським Союзом в оборонній сфері. Крім того, європейський досвід оборонного будівництва є корисним для нашої держави з погляду забезпечення територіальної цілісності та суверенітету України та протидії російській агресії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Спільна зовнішня і безпекова політика ЄС, як і її складова – Спільна політика безпеки та оборони, постійно перебувають у центрі уваги як зарубіжних, так і вітчизняних фахівців. Концептуальні і практичні аспекти СПБО ЄС досліджувала І.С.Кузнецова [2], інструменти кризового регулювання ЄС – О.О.Новікова [3]. На вивченні особливостей реалізації Спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу зосередили увагу Л.Г.Фалалеева та О.І.Давиденко [5]. Місце Спільної політики безпеки та оборони в сучасній політичній теорії досліджував І.А.Кочев [1].

Динаміку розвитку спільної зовнішньої політики та політики безпеки країн ЄС після 1991 р. вивчала В.В.Руда [4]. Не залишилося поза увагою дослідників і те, як на СПБО впливає нейтральна політика країн-членів ЄС [16]. Правове регулювання діяльності Європейської оборонної агенції досліджувала А.С.Шелудченкова [6].

Завдяки позитивним результатам референдуму щодо виходу Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії з ЄС у центрі уваги дослідників опинилися можливі наслідки такого рішення для Спільної політики безпеки та оборони [13]. Обмежений характер СПБО і проблеми оборонної політики Європейського Союзу вивчали Том Дайсон і Теодор Констадінідес [19].

Слід зазначити, що вітчизняні дослідники приділили недостатню увагу Глобальній стратегії Європейського Союзу. Поза увагою українських учених переважно залишається і питання розвитку Спільної політики безпеки та оборони, які сьогодні планує вирішити ЄС у контексті імплементації положень Глобальної стратегії.

Формулювання цілей дослідження. Мета статті полягає в дослідженні останніх документів ЄС стосовно СПБО, визначенні основних напрямів реформування Спільної політики безпеки та оборони та усвідомленні того, якою мірою досвід ЄС в оборонній сфері може бути корисним для України, виявленні перспектив співробітництва України з Європейським Союзом у межах СПБО.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. 28 червня 2016 р. Верховний Представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки Федеріка Могеріні представила Глобальну стратегію Європейського Союзу щодо зовнішньої політики і політики безпеки “Спільне бачення, єдиний підхід: сильна Європа” [7].

У Стратегії наголошується на тому, що в сучасному світі однієї “м’якої” сили недостатньо, необхідно підвищувати ефективність ЄС у сфері безпеки і оборони. Основними безпековими пріоритетами визначені: оборона, боротьба з тероризмом, кібербезпека, енергетика та стратегічні комунікації. До необхідних передумов здійснення політики Європейського Союзу в галузі безпеки і оборони віднесено: поступову синхронізацію і взаємну адаптацію циклів національного оборонного планування (це планування має здійснюватися у повній відповідності з оборонним плануванням НАТО); використання фондів ЄС для підтримки оборонних досліджень, технологій та багатонаціонального співробітництва; задіяння всього потенціалу Європейського оборонного агентства; розвиток європейської оборонної промисловості.

Для того щоб реагувати на зовнішні кризи і забезпечувати безпеку Європи, наголошується в Стратегії, ЄС повинен мати весь спектр наземного, повітряного, космічного та морського потенціалу, включаючи стратегічні ресурси. У зв'язку із цим повною мірою повинно виконуватися колективне зобов'язання направляти 20% оборон-

ного бюджету країн-членів Європейського Союзу на закупівлю обладнання і науково-технологічні розробки.

Стійка, інноваційна і конкурентна європейська оборонна промисловість необхідна для забезпечення стратегічної автономії Європи і здійснення надійної Спільної політики безпеки та оборони. У Стратегії звертається увага на те, що оборонна промисловість може стимулювати економічне зростання і створення робочих місць. Це безпосередньо сприятиме вирішенню актуальних соціальних проблем країн-членів ЄС. Цілісна європейська оборонна, технологічна і промислова база вимагає прозорого внутрішнього ринку, а також забезпечення участі малих і середніх підприємств в оборонному секторі. Все це, як вважається в ЄС, може підвищити якість інновацій та інвестицій у військовій технології майбутнього.

Особлива увага звертається на розвиток потенціалу швидкого реагування, в тому числі шляхом усунення процедурних, фінансових і політичних чинників, які перешкоджають розгортанню бойових підрозділів, ускладнюють формування військ і знижують ефективність військових операцій у рамках Спільної політики безпеки та оборони. Удосконалення цивільних місій ЄС, які є “візитівкою” СПБО, також є вкрай актуальним.

14 листопада 2016 р. на засіданні Ради ЄС був представлений план реалізації Глобальної стратегії у сфері безпеки і оборони [14]. Цей План визначає новий рівень амбіцій ЄС і необхідні для їх реалізації дії, включаючи більш тісне співробітництво в оборонній сфері. У Плані зазначено, що ЄС повинен: ефективно діяти у відповідь на зовнішні конфлікти і кризи; нарощувати потенціал партнерів; захищати Європейський Союз і його громадян.

Дії у відповідь на зовнішні конфлікти і кризи охоплюють увесь спектр завдань у Спільній політиці безпеки цивільного і військового кризового управління, наголошується ЄС. Метою цих дій є підвищення рівня поінформованості та оперативності в усіх фазах конфліктів заради зміцнення миру і безпеки в рамках базованого на правилах світового порядку.

Нарощування потенціалу партнерів відбуватиметься відповідно до завдань СПБО через навчання і консультації в секторі безпеки. Метою цього напряму є розширення можливостей СПБО робити свій внесок на більш систематичній основі щодо підвищення стійкості і стабілізації країн-партнерів, які відновлюються після конфліктів або перебувають під їх загрозою або в умовах нестабільності.

Захист Євросоюзу і його громадян зумовлюватиме внесок, який ЄС і його держави-члени можуть зробити для протидії загрозам, що впливають на безпеку ЄС і його громадян, зокрема, через СПБО відповідно до Договору про Європейський Союз.

Наступним заходом щодо реалізації положень Глобальної стратегії став План дій у сфері європейської оборони, який був затверджений Європейською Комісією 30 листопада 2016 р. План передбачає конкретні дії, які покликані сприяти країнам-членам в активізації досліджень і більш ефективному витрачанні коштів на спільну оборону [11]. З огляду на практичну важливість цього документа спинимось на ньому більш докладно.

У Плані дій досить велика увага приділяється викликам європейській оборонній політиці. Зазначається, що хоча Європейський Союз і посідає друге місце у світі за військовими витратами після США, він відчуває на собі неефективність витрат у зв'язку з дублюванням, відсутністю взаємосумісності і технологічними прогалинами. Крім того, оборонні бюджети в останні роки в Європі скорочуються, у той час як інші глобальні суб'єкти (Китай, Росія і Саудівська Аравія) здійснили модернізацію своїх оборонних секторів у безпрецедентних масштабах. З 2005 по 2015 р. витрати на оборону 27 країн ЄС зменшилися майже на 11% і досягли загальної суми 200 млрд євро. Частка оборонних витрат у ВВП також досягла найнижчого рівня – 1,4% у 2015 р. Водночас Китай збільшив військовий бюджет на 150% за останні 10 років. У 2015 р. Росія інвестувала 5,4% свого ВВП в оборону.

Тенденція до скорочення оборонних бюджетів посилюється через їх неефективне використання. Фрагментація європейських ринків призводить до непотрібного дублювання. Скорочення витрат на оборону по всій Європі не сприяло активізації співпраці, скоріш навпаки, призвело до її обмеження. Сьогодні в ЄС існує менше спільних програм, ніж 20 років тому.

У Плані наголошується на тому, що оборонно-промисловий сектор має стратегічне значення не тільки для безпеки ЄС. Із загальним оборотом у 100 млрд євро на рік він також є рушійною силою європейської економіки.

Важливим є те, що розвиток оборонного сектору відбувається в довгостроковій перспективі і передбачає високі ризики, оскільки оперативні потреби можуть змінитися протягом розробки продукту. Це означає, що оборонні компанії не будуть вкладати кошти у військовій технології без зобов'язань з боку органів державної влади щодо

їх придбання. Отже, можна зробити висновок, що важливим фактором розвитку оборонної промисловості є гарантовані державні замовлення.

План дій передбачає три основних напрями:

1. Започаткування Європейського оборонного фонду.

2. Стимулювання інвестицій у ланцюзі оборонних поставок.

3. Зміцнення внутрішнього оборонного ринку.

Європейський оборонний фонд

Цей фонд складатиметься з двох окремих фінансових структур ("вікон"), які доповнюють одна одну і будуть реалізовуватися поетапно протягом тривалого часу.

"Дослідницьке вікно" передбачене для фінансування спільних дослідницьких оборонних проєктів на рівні ЄС.

Європейська Комісія як перший крок уже запропонувала бюджет у 90 млн євро на період 2017–2019 рр. У перспективі бюджет на дослідження сягатиме 500 млн євро на рік. Бюджет буде спрямований на підтримку обмеженої кількості ключових науково-дослідних проєктів, погоджених із державами-членами. Такі проєкти передбачають участь науково-дослідних інститутів і компаній, малих і середніх підприємств різних держав-членів ЄС. Це дасть змогу забезпечити економічно ефективний розподіл ресурсів і позбутися зайвого дублювання.

"Вікно можливостей" створюється заради підтримки спільних розробок оборонних можливостей, узгоджених державами-членами. (У цьому разі до оборонних можливостей відносять необхідне матеріальне обладнання і технології. Це вікно не включає військові операції або навчання персоналу та матеріально-технічне забезпечення.) Фінансування "вікна можливостей" передбачається за рахунок поєднання національних внесків і, де це можливо, за підтримки бюджету ЄС.

Відсутність координації та спільного планування можливостей на рівні ЄС знижує ефективність державних витрат та інвестицій держав-членів. Крім того, відсутність синхронізації окремих витрат призводить до значних затримок у започаткуванні і здійсненні спільних програм. Фонд "вікон можливостей" спрямований на усунення цих недоліків. Для підтримки спільних розробок у сфері оборонних можливостей Планом передбачається сума в розмірі 5 млрд євро на рік. Це відповідало б 2,5% від загального обсягу національних витрат на оборону в рамках ЄС і близько 14% національних витрат на оборонні можливості.

"Вікно можливостей" пропонується будувати на двох рівнях.

Перший рівень, відкритий для всіх держав-членів, установлюватиме загальні рамки підтримки держав-членів, а також забезпечуватиме оперативний бек-офіс для розробки конкретних проєктів у рамках загальних правил та юридичних і фінансових інструментів.

Другий рівень складатиметься з конкретних проєктів зі створення спільних можливостей на основі добровільної участі держав-членів. Існуватимуть різні групи держав-членів, які братимуть участь у різноманітних індивідуальних проєктах.

"Вікна" пропонується доповнити координуючим механізмом у вигляді Координаційної ради, яка працюватиме разом з Європейською Комісією, Верховним Представником ЄС із закордонних справ і політики безпеки, державами-членами, Європейським оборонним агентством, а також оборонною промисловістю.

Основним завданням Координаційної ради буде забезпечення узгодженості між обома "вікнами" і підтримка розширення можливостей, погоджених між державами-членами.

Формування Європейського оборонного фонду стане вирішальним заходом щодо підтримки конкурентоспроможності європейської оборонної промисловості. Особлива увага також приділятиметься розширенню доступу до фінансування малим і середнім підприємствам.

Стимулювання інвестицій у ланцюзі оборонних поставок

Важливим інструментом, який дає змогу збільшити інвестиції в оборону, є використання можливостей, закладених в існуючих фондах ЄС (Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд тощо). Європейські структурні та інвестиційні фонди можуть бути використані державами-членами в оборонній сфері тією мірою, якою вони сприяють досягненню цілей фонду щодо спільних інвестиційних проєктів і підтримки модернізації ланцюга оборонних поставок. Оборонна промисловість може сприяти реалізації таких цілей і завдань структурних та інвестиційних фондів, як сприяння розвитку регіональної економіки, створення робочих місць, технологічний та економічний розвиток тощо.

Таким чином, для збільшення інвестицій в оборону пропонується повною мірою використовувати можливості, які вже передбачені установчими договорами ЄС, зокрема, в ст. 174 Договору про функціонування Європейського Союзу [9].

Зміцнення внутрішнього оборонного ринку

Сильніша конкуренція і більша відкритість оборонного ринку в Європі має сприяти тому, щоб європейські товари стали більш конкурентоспроможними на світовому ринку. Конкуренція має відбуватися на рівні як генеральних підрядників, так і постачальників.

Безпека поставок є наріжним каменем у створенні справжнього внутрішнього оборонного ринку і відіграє ключову роль у майбутніх спільних програмах. Держави-члени повинні бути впевнені, що транскордонні поставки не будуть припинені. Посилення безпеки поставок на рівні ЄС передбачає зміцнення взаємної довіри між державами-членами. Відповідальним завданням є розширення доступу до транскордонного оборонного ринку малих і середніх підприємств. Критично важливою для співпраці в оборонній сфері є сертифікація і стандартизація, оскільки вони підвищують функціональну сумісність і приводять до зниження витрат.

Свідченням того, що питання спільної оборони ЄС перебувають у центрі уваги європейських політиків, є ухвалення 16 лютого 2017 р. Європейським парламентом резолюції “Можливі еволюції і коригування поточної інституційної структури Європейського Союзу”. У параграфі “Зміцнення нашої зовнішньої політики” наголошено на необхідності якнайшвидшого створення Європейського оборонного союзу. Крім того, в резолюції пропонується заснувати Головне управління з питань оборони, яке б на рівні ЄС відповідало за внутрішні аспекти політики безпеки та оборони, а також створити Європейський розвідувальний офіс [12].

У березні 2017 р. Рада ЄС ухвалила висновки щодо прогресу в імплементації Глобальної стратегії ЄС у сфері безпеки та оборони [8]. У документі, зокрема, наголошено на тому, що ЄС створить Центр військового планування і управління. Створення такого центру в рамках чинного військового штабу Європейського Союзу сприятиме, як вважають в ЄС, більш ефективному і скоординованому плануванню і здійсненню закордонних небойових операцій Європейського Союзу. Отже, сьогодні ЄС опікується і вдосконаленням існуючої організаційної структури СПБО.

Важливим елементом нової європейської оборонної стратегії є зміцнення співробітництва Європейського Союзу з НАТО. У грудні 2016 р. Рада Європейського Союзу і міністри закордонних справ країн НАТО одночасно затвердили загальний перелік пропозицій щодо співпраці ЄС – НАТО. Перелік містить понад 40 пропозицій у

семи сферах: протидія гібридним загрозам; оперативне співробітництво, у тому числі з морських питань; кібербезпека і оборона; обороноздатність; паралельні і скоординовані навчання; нарощування оборонного потенціалу і сприяння стійкості партнерів на Сході і Півдні [18]. Усі ці рішення розвивають положення Спільної Декларації ЄС – НАТО, яка була підписана в липні 2016 р. [15].

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі аналізу розглянутих документів можна зробити такі висновки.

1. Вивчення Глобальної стратегії ЄС наочно демонструє, що цей документ не передбачає створення колективної оборони ЄС, а має на меті мобілізацію всіх можливостей, які закладені в установчих договорах ЄС (положення про взаємну підтримку і солідарність), заради ефективного співробітництва в оборонній сфері. Про відсутність на сьогодні в ЄС єдиного погляду на оборонну політику свідчить те, що за згадану вище резолюцію Європейського Парламенту від 16 лютого 2017 р. голосувало за лише 282 депутати (44%), проти – 269 (42%), а 83 (13%) утрималося [17].

Водночас варто припустити, що з просуванням концепції “багатошвидкісної Європи” співробітництво між окремими членами ЄС в оборонній сфері буде тільки розвиватися. Свідченням цього є і те, як Європейський Союз наполегливо і послідовно втілює в життя основні положення Глобальної стратегії щодо зовнішньої і безпекової політики.

2. Важливим стратегічним пріоритетом у Глобальній стратегії ЄС визнає стійкість сусідніх держав і суспільств та творчий розвиток партнерства на індивідуальній основі. Серед можливих варіантів такого партнерства розглядаються: створення економічної зони з країнами, де існує поглиблена і всеохопна зона вільної торгівлі; розширення транс’європейських мереж та енергетичного співтовариства; участь у програмах і агенціях ЄС з подальшим залученням цих країн до участі у Спільній політиці безпеки та оборони [7].

Отже, цей документ закладає підвалини участі країн-партнерів у СПБО Європейського Союзу. Щодо України ситуація є досить складною. Так, у рішенні Європейської Ради щодо Угоди про асоціацію між Європейським Союзом і Україною від 15 грудня 2016 р. зазначається, що Угода підтверджує співпрацю з Україною у сфері безпеки, зокрема в галузі запобігання конфліктам, поширенню зброї масового знищення, регулювання криз, але не містить зобов’язань щодо гарантій колективної безпеки або іншої військової допомоги чи підтримки Україні [10]. Нагадаємо, що

цей документ був ухвалений як реакція на рішення квітневого 2016 р. референдуму у Нідерландах щодо Угоди про асоціацію між Україною і ЄС. Таким чином, незважаючи на увагу, яку ЄС приділятиме зміцненню стійкості і стабілізації країн-партнерів, перспективи співпраці України з ЄС саме в межах Спільної політики безпеки та оборони є досить невизначеними (винятком може бути співпраця у сфері навчання й консультативної допомоги). Сподіватися на значний прорив у відносинах з Європейським Союзом за цим напрямом найближчим часом не варто, а головні зовнішньополітичні зусилля щодо зміцнення оборони України необхідно зосереджувати на

Список використаних джерел

1. Кочев И. А. Общая политика безопасности и обороны Европейского Союза в современной политической теории / И. А. Кочев // Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология. – 2011. – № 3 (15). – С. 138–144.
2. Кузнецова И. С. Общая политика безопасности и обороны Европейского Союза: концептуальные и практические аспекты [Электронный ресурс] : автореф. дис. ... канд. полит. наук / Кузнецова И. С. – Режим доступа: http://www.pas.by/ru/biblioteka/library-news/dissertatsija-obschaja-politika-bezopasnosti-i-oborony-evropejskogo-sojuza-kontseptualnye-i-prakticheskie-aspekty_i_0000001681.html.
3. Новикова О. О. Европейский Союз в системе международной безопасности: новые инструменты кризисного урегулирования / Новикова Оксана Олеговна // Полис. Политические исследования. – 2008. – № 4. – С. 174–184.
4. Руда В. В. Динаміка розвитку спільної зовнішньої політики та політики безпеки країн ЄС після 1991 р. [Електронний ресурс] / В. В. Руда. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/Npchdu/History/2009_91/91-26.pdf.
5. Фалалеева Л. Г. Особливості реалізації Спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу [Електронний ресурс] / Л. Г. Фалалеева, О. І. Давиденко. – Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:aNYRmQNPqrIj:irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/vaau_2012_2_11.pdf+%cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua.
6. Шелудченкова А. С. Спільна політика безпеки і оборони в структурі Європейського Союзу [Електронний ресурс] / А. С. Шелудченкова. – Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v60/54.pdf>.
7. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/regions/files/eugs_review_web.pdf.
8. Council conclusions on progress in implementing the EU Global Strategy in the area of Security and De-

співпраці з НАТО і двосторонньому військовому співробітництві.

3. У сучасних умовах ЄС особливу увагу приділяє науковим дослідженням в оборонному секторі і розвитку оборонної промисловості. У свою чергу, Європейський Союз вважає, що важливе значення у вказаних сферах повинні мати малі і середні підприємства.

Саме ці напрями розвитку українського оборонно-промислового комплексу і повинні стати предметом уваги українських науковців. Результатом таких досліджень має бути вироблення конкретних практичних пропозицій щодо зміцнення обороноздатності України.

References

1. Kochev, I.A. (2011), "The Common Security and Defence Policy of the European Union in Modern Political Theory", *Vestnik tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Filosofiya. Sotsiologiya. Politologiya*, vol. 3, pp. 138–144.
2. Kuznetsova, I. S. (2011), "The Common Security and Defence Policy of the European Union: Conceptual and Practical Aspects", Ph.D. Thesis, Political Sciences, The Academy of Public Administration under the aegis of the President of the Republic of Belarus, Minsk, Belarus, available at: http://www.pas.by/ru/biblioteka/library-news/dissertatsija-obschaja-politika-bezopasnosti-i-oborony-evropejskogo-sojuza-kontseptualnye-i-prakticheskie-aspekty_i_0000001681.html (Accessed 4 January 2017).
3. Novikova, O.O. (2008), "The European Union in the System of International Security: New Tools for Crisis Management", *Polys. Polytycheskiye yssledovaniya*, vol. 4, pp. 174–184.
4. Ruda, V.V. (2009), "The Dynamics of the EU Member States Common Security and Defence Policy Development", available at: http://www.nbu.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/Npchdu/History/2009_91/91-26.pdf (Accessed 4 January 2017).
5. Falalieieva, L.H., Davydenko, O.I. (2012), "Peculiarities of the European Union Common Security and Defence Policy Development", available at: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:aNYRmQNPqrIj:irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/vaau_2012_2_11.pdf+%cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua (Accessed 4 January 2017).
6. Sheludchenkova, A. S. (2011), "Common policy of security and defence in the European Union", *Current Problems of State and Law*, vol. 60, pp. 381–387.
7. The official site of European Union (2016), "A Global Strategy for the European Union", available at: https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/regions/files/eugs_review_web.pdf (Accessed 24 January 2017).
8. The official site of European Union (2017), "Council conclusions on progress in implementing the EU Global Strategy in the area of Security and Defence", available at: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/>

- фенсе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/06-conclusions-security-defence/>.
9. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>.
 10. European Council conclusions on Ukraine, 15 December 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/12/15-euco-conclusions-ukraine/>.
 11. European Defence Action Plan [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/20372>.
 12. European Parliament resolution of 16 February 2017 on possible evolutions of and adjustments to the current institutional set-up of the European Union (2014/2248(INI)) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0048+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>.
 13. Giovanni Faleg. The Implications of Brexit for the EU's Common Security and Defence Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ceps.eu/publications/implications-brexit-eu%E2%80%99s-common-security-and-defence-policy>.
 14. Implementation Plan on Security and Defence [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_implementation_plan_st14392.en16_0.pdf.
 15. Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm.
 16. Devine Karen. Neutrality and the development of the European Union's common security and defence policy: Compatible or competing? [Електронний ресурс] / Karen Devine. – Режим доступу: <http://cac.sagepub.com/content/46/3/334>.
 17. Possible evolutions of and adjustments to the current institutional set-up of the European Union. Vote details [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.votewatch.eu/en/term8-possible-evolutions-of-and-adjustments-to-the-current-institutional-set-up-of-the-european-union-mot-8.html#sthash.9kB4b1Di.dpuf>.
 18. Statement on the implementation of the Joint Declaration signed by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_138829.htm?selectedLocale=en.
 19. Tom Dyson and Theodore Konstadinides. Understanding the Limitations of the EU's Common Security and Defence Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-ir.info/2013/09/26/understanding-the-limitations-of-the-eus-common-security-and-defence-policy-a-legal-perspective/>.
 9. The official site of European Union (2012), "Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union", available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN> (Accessed 22 January 2017).
 10. The official site of European Union (2016), "European Council conclusions on Ukraine, 15 December 2016", available at: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/12/15-euco-conclusions-ukraine/> (Accessed 22 January 2017).
 11. The official site of European Union (2016), "European Defence Action Plan", available at: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/20372> (Accessed 22 January 2017).
 12. The official site of European Union (2017), "European Parliament resolution of 16 February 2017 on possible evolutions of and adjustments to the current institutional set-up of the European Union (2014/2248(INI))", available at: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0048+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN> (Accessed 22 January 2017).
 13. Giovanni Faleg (2016), "The Implications of Brexit for the EU's Common Security and Defence Policy", available at: <https://www.ceps.eu/publications/implications-brexit-eu%E2%80%99s-common-security-and-defence-policy> (Accessed 22 January 2017).
 14. The official site of European Union (2016), "Implementation Plan on Security and Defence", available at: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_implementation_plan_st14392.en16_0.pdf (Accessed 22 January 2017).
 15. The official site of NATO (2016), "Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization", available at: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm (Accessed 22 January 2017).
 16. Karen Devine (2011), "Neutrality and the development of the European Union's common security and defence policy: Compatible or competing?", available at: <http://cac.sagepub.com/content/46/3/334> (Accessed 22 January 2017).
 17. VoteWatch Europe (2017), "Possible evolutions of and adjustments to the current institutional set-up of the European Union. Vote details", available at: (Accessed 22 January 2017).
 18. The official site of NATO (2016), "Statement on the implementation of the Joint Declaration signed by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization", available at: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_138829.htm?selectedLocale=en (Accessed 22 January 2017).
 19. Tom Dyson and Theodore Konstadinides (2013), "Understanding the Limitations of the EU's Common Security and Defence Policy", available at: <http://www.e-ir.info/2013/09/26/understanding-the-limitations-of-the-eus-common-security-and-defence-policy-a-legal-perspective/> (Accessed 22 January 2017).